

Марія Личук

<https://orcid.org/0000-0002-8046-7414>

ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНІ ВЛАСНЕ-НЕЧЛЕНОВАНІ РЕЧЕННЯ: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено семантичний аспект фразеологізованих власне-нечленованих речень сучасної української мови. Проаналізовано семантичні зрушення в структурі фразеосхем цього типу синтаксично нечленованих речень. З'ясовано специфіку формування значення фразеологізованих власне-нечленованих речень. Характеризовано їхні два семантичні типи: 1) з категорійним значенням «ствердження», 2) з категорійним значенням «оцінка».

Ключові слова: фразеологізоване власне-нечленоване речення, фразеосхема, семантичний тип, категорійне значення, ствердження, оцінка.

Вступ

Нові підходи до аналізу структури синтаксичних одиниць у граматиці української мови кінця XX – початку XXI ст. посприяли поглибленню теорії речення (праці І. Вихованця, А. Загнітка, К. Шульжука, М. Личук, Р. Христіанінової та ін.) (Вихованець, 1992; Загнітко, 2001; Шульжук, 2004; Личук & Шинкарук, 2001; Христіанінова, 2012 та ін.), зокрема синтаксично нечленованих речень. Обґрунтування окремого типу нечленованого речення – фразеологізованого – в системі простого речення потребувало його логічної систематизації та семантичної типології.

Теоретичне підґрунтя

На межі XX–XXI ст. у лінгвоукраїністиці почали активно вивчати та досліджувати фразеологізовані нечленовані речення (праці М. Личук, Г. Ситар) (Личук & Шинкарук, 2001; Личук, 2015; Ситар, 2011; Ситар, 2012 та ін.). Наукові розвідки дослідників були присвячені в основному аналізу структурних особливостей фразеологізованих речень.

Системний підхід до дослідження синтаксично нечленованих речень загалом і власне-нечленованих фразеологізованих речень зокрема в су-

часній українській мові початку ХХІ ст. посприяв ґрунтовному вивченню їхньої семантики й уможливив упорядкування семантичних типів фразеологізованих власне-нечленованих речень.

Мета наукової розвідки – з'ясувати специфіку утворення значення у фразеологізованих власне-нечленованих реченнях, систематизувати їхні семантичні типи.

Методологічне підґрунтя дослідження

Для досягнення поставленої мети використано такі методи: для визначення семантичних типів фразеологізованих власне-нечленованих речень – описовий метод; для створення їхніх моделей – метод моделювання; для з'ясування причин формування фразеосинтаксичного значення у фразеологізованих власне-нечленованих реченнях – трансформаційний метод.

Матеріалом для дослідження послуговували фразеологізовані власне-нечленовані речення, зафіксовані в художніх творах українських письменників ХХ–ХХІ ст. та усному діалогічному мовленні.

Результати дослідження

Фразеологізовані власне-нечленовані речення – один із типів нечленованих фразеологізованих речень. Процеси демократизації усного розмовного мовлення спричинили до активного вживання цих речень, що й викликало зацікавлення лінгвістів до вивчення їхньої семантики.

Дослідження семантичного аспекту фразеологізованих власне-нечленованих речень уможливлене теоретичним підґрунтям: уведенням у граматику української мови і врахуванням під час вивчення цього типу нечленованих речень двох граматичних категорій – синтаксичної зв'язаності та синтаксичної нечленованості.

Фразеологізовані власне-нечленовані речення утворені на основі фразеосхеми, у структурі якої є два змінні тавтологічні компоненти, різні за морфологічним вираженням. Змінні компоненти можуть бути виражені переважно іменниками чи дієсловами, рідше – прикметниками, прислівниками чи службовими частинами мови. Постійними компонентами таких фразеосхем є одиничні частки *так, то*, парні частки *от (оце, це)...*, *так*, зв'язка *є*, сполучники *як, як...*, *то (якщо..., то, коли..., то)*, *як...*, *так, що...*, *то (те й)*, прийменники *над, з (із, зі)*, що розподілені між повторюваними компонентами. Постійний компонент одно- або двоелементний.

Нечленовані побудови фразеологізованого типу мають фразеосинтаксичне значення, що є наслідком синтаксичної фразеологізації. На відміну від фразем, у яких фразеологічне значення метафоричного характеру, у фразеологізованих реченнях – це узагальнене значення. Фразеосинтаксичне значення фразеологізованих власне-нечленованих речень властиве всій структурній схемі (Личук, 2016, с. 86). У структурі такого значення наявний компонент, що має узагальнювальний характер і не залежить від конкретного лексичного наповнення фразеологізованого речення. Він є стійким, інваріантним, належить синтаксичній схемі власне-нечленованого речення. У цих реченнях основним є модусний компонент, що супроводжує всі реалізації будь-якого виду фразеологізованого речення в мовленні. Слушною вважаємо думку М. Черемисіної та Т. Колосової про те, що модусна подія може існувати самостійно, без стосунку до диктумної (Черемисина & Колосова, 2010, с. 37). У структурі власне-нечленованого речення фразеологізованого типу фразеосинтаксичне значення обов'язкове.

У нечленованих побудовах фразеологізованого типу предмет мовлення оформлений у чітку структуру значень, що пов'язані з категорією «відношення». Узагальнювальний характер категорійного значення «відношення» вможливило виділення різних семантичних типів фразеологізованих власне-нечленованих речень.

Тип категорійного значення слугує диференційною ознакою у виокремленні семантичних типів фразеологізованих власне-нечленованих речень. Категорійні значення «ствердження» та «оцінка» уможливили виділити два відповідні семантичні типи, в межах яких розглядаємо низку значеннєвих підтипів і різновидів.

Семантичні типи фразеологізованих власне-нечленованих речень із категорійним значенням «ствердження»

Категорійне значення «ствердження» закріплене за такими фразеосхемами фразеологізованих власне-нечленованих речень:

а) *N (Inf, V_p, Adj, Pronom, Num, Adv, Part, Interj)*, так *N (Inf, V_p, Adj, Pronom, Num, Adv, Part, Interj)*;

б) *N (Inf, V_p, Adj, Pronom, Num, Adv, Part, Interj)*, то *N (Inf, V_p, Adj, Pronom, Num, Adv, Part, Interj)*;

в) *Як (якщо, коли) N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part), то N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part);*

г) *Як (якщо, коли) N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part), так N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part);*

д) *Що N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part), то (me ù) N (Inf, V_f Adj, Num, Adv, Part).*

У фразеологізованих власне-нечленованих реченнях, на думку М. Копотева й А. Файнвейца, синтаксична ідіоматизація уможливлена повтором компонентів (Копотев & Файнвейц, 2007, с. 113).

Узагальненість фразеосинтаксичного значення не детермінована семантикою повнозначних чи граматичним значенням службових компонентів (Личук, 2016, с. 85). Постійними компонентами таких фразеосхем є одиничні частки *так, то* і парні сполучники *як... то (якщо..., то, коли..., то), як..., так, що..., то (me ù)*, що розподілені між повторюваними компонентами. Змінні тавтологічні компоненти виражені переважно іменниками чи дієсловами, рідше – прикметниками, прислівниками чи службовими частинами мови.

За специфікою стверджувальної семантики фразеосхеми вирізняємо такі семантичні підтипи цих речень.

Підтип із значенням *ствердження звичайності, типовості названого предмета, явища, особи; ствердження звичайності дії*. Напр.: **Що ніч, то ніч** (І. Йосипів); **Як вмирати, то вмирати** (Розм.).

М. Копотев і А. Файнвейц указували на однозначність інтерпретації синтаксичних побудов цього підтипу, оскільки їхнє значення – «повна реалізація прототипної ситуації чи ознаки» (Копотев & Файнвейц, 2007, с. 113). Такі фразеологізовані речення менш залежні від контексту.

Підтип із значенням *згоди з тим, що сказав співрозмовник, чи внутрішньої згоди*. Напр.: – *Не бачив його. Що не бачив, то не бачив* (В. Слапчук); **Як так, то й так** (Розм.).

Недоконаний вид дієслова, зокрема зі значенням конкретної фізичної дії, означає згоду суб'єкта почати таку дію, а доконаний вид дієслова вказує на його готовність виконати конкретну дію одноразово.

3. Підтип із значенням *ствердження ознаки, дії, як такої, що відповідає назві про неї*. Такий семантичний підтип формують фразеологізовані власне-нечленовані речення, утворені за фразеосхемою *Як V_f (Inf), так V_f (Inf)*. Тавтологічні компоненти виражені особово-часовими, родовими, інфінітивними чи безособовими формами дієслів. Напр.: **Як буде, так і буде**.

Час все виправить (М. Вайно); – *Як їхати, так їхати*, – *вирішив старий* (В. Діброва).

Категорійне значення «ствердження» стосується ситуації загалом чи окремого її аспекту, напр.: *Але Настя, то Настя. Вона навіть серед не надто працюючих колег мала репутацію пофігістки; Завтра, то завтра. Не все одно? Вона навіть не стала обурюватись* (Із творів Братів Капранових).

Семантичні типи фразеологізованих власне-нечленованих речень із категорійним значенням «оцінка»

Категорійне значення «оцінка» має два вияви – нормативна оцінка та позитивна чи негативна оцінка, високий ступінь її вияву.

1. Фразеологізовані власне-нечленовані речення зі значенням *нормативної оцінки*.

Категорійне значення «оцінка» як вказівка на відповідність нормі, тому, що є звичайним, реалізують фразеосинтаксичні значення таких структурних схем: N_n (*Subst_n, Pronom_n, Adv. V_p*), як N_n (*Subst_n, Pronom_n, Adv. V_p*); $N \in N$, напр.: *З яблуками, як з яблуками* (В. Врублевський); *Але ж порядок є порядок. Сам бачиш* (Л. Денисенко).

Уживання власних іменників у ролі тавтологічних компонентів спричиняє утворення алогічної порівняльної конструкції, у якій другий тавтологічний іменник співвідносить особу з її узвичаєним, відомим усім образом або образом у минулому. Порівняльна ознака може стосуватися зовнішнього вигляду особи, рис її характеру, способу поведінки та інше, що увиразнено постпозитивним контекстом. Такі фразеологізовані побудови часто використовували в усному діалогічному мовленні, пор.: – *Оксана як Оксана! Гостра на язик* (Розм.); *Василь як Василь! Ніколи не спішиш* (Розм.).

Із погляду логіки фразеологізовані власне-нечленовані речення є алогічними конструкціями. Семантика фразеомоделі має контекстуальний характер. Перший із тавтологічних іменників означає індивідуальний об'єкт, виділений із низки однорідних; другий – клас об'єктів чи комплекс ознак, властивих певному класу. Обмежено вживані в їхній ролі абстрактні іменники. Сполучник *як* виконує функцію квазіпорівняння, співвідносячи окреме і загальне, індивідуальне і типове.

Нормативну оцінку виражають фразеологізовані власне-нечленовані речення, іменникові компоненти яких є назвами конкретних предметів, істот, речовин, інколи – абстрактними назвами. Напр.: *Придивилася і нічого особливого не побачила. Дядько як дядько. Навіть присмний. Принаймні викликає довіру* (Брати Капранови); *Володька як Володька. У тивбарі замовив собі два великі кухлі тива...* (В. Трубай); *Ніч як ніч. ...Зорі одна по одній почали зникати, а небо світлішати...* (К. Москалець). Рідше у таких реченнях тавтологічні компоненти є прикметниками, прислівниками чи іншими морфологічними одиницями. Найчастіше вживаються якісні прикметники, що виражають ознаки предметів, фізичні якості людини або певні психічні властивості, напр.: – *Високий будинок у вас. – Високий як високий. Всі такі будують* (І. Йосипів); чи прислівники, що виражають якісні ознаки дії або стану; це можуть бути форми вищого ступеня порівняння якісно-означальних прислівників, зокрема і суплетивні форми, напр.: – *Воно добре як добре. Та все може бути* (В. Слапчук).

Оцінку як відповідність нормі виражають фразеологізовані речення, тавтологічні іменники яких поєднані постійним дієслівним зв'язковим компонентом *є*. Напр.: – *І дійсно – справи вони і є справи. Чого тут ображатись?* (Брати Капранови); – *Все бувас, і то б нічого, якби не люди. Знаєте, люди є люди* (Я. Лижник). Тавтологічні іменникові компоненти здебільшого є назвами осіб, можуть бути виражені власними іменами та іменниками на позначення абстрактних понять.

Фразеологізовані речення, утворені за стійкою схемою *N є N*, виражають повне, безвідмовне прийняття предмета, істоти, її ознаки. Категорійне значення нормативної оцінки в них ґрунтується на врахуванні як основних ознак предмета чи особи, так і додаткових, конотативних, які не завжди і не обов'язково виявляються, а якщо і виявляються, то це є нормою. Саме поєднання двох типів ознак – основних і додаткових, але також характерних для предмета, особи, – і визначає категорійне значення оцінки для цього типу фразеологізованих речень.

Експліцитне вираження постійного компонента зв'язкової природи *є* підвищує надійність передання інформації. Він актуалізує модально-оцінне значення вірогідності. Інтонація впевненості, з якою вимовляється зв'язковий компонент *є*, відкидає будь-який сумнів щодо вірогідності предметного значення, яке передає іменниковий компонент. Підґрунтям

такого значення є нормативний складник. Саме це дає підстави кваліфікувати семантику фразеосхеми $N_f \in N_f$ як часткове узагальнення.

Русисти також акцентують на узагальнювальній семантиці фразеосхеми $N_f \in N_f$. Є. Гулига трактував такі фразеологізовані речення як найбільш придатні для вираження категорії узагальнення (Гулыга, 1979, с. 38). Дослідник розглядав один повторюваний іменниковий компонент у синтаксичній позиції підмета, а другий, зі спеціалізованою зв'язкою ϵ , – як присудок. На його думку, поєднання підмета і присудка найчіткіше передає глобальне узагальнення, оскільки слугує для вираження зв'язку двох загальних понять: часткового поняття, різновиду, і загального, окремого виду. А. Райхштейн відзначав стійкий характер та ідіоматичність фразеосхеми $N_f \in N_f$: «Її загальне значення не утворене стандартною комбінацією окремих елементів структури; воно містить додаткове значення, що впливає з конструкції загалом: “так воно і ϵ , і нічого тут не вдієш”, “потрібно визнати це як факт”» (Райхштейн, 1971, с. 131).

Особливе зацікавлення становить функціонування власних імен у структурі фразеологізованих власне-нечленованих речень, утворених за фразеосхемами N як N , $N \in N$. Вони є засобом оцінки і характеризуються певними релевантними для мовця ознаками, що експлікуються у правому та лівому контекстах. Як зазначав Ю. Степанов, «власні імена поєднують дві функції: вони означають, по-перше, індивідів, по-друге, індивідів, не подібних до інших індивідів» (Степанов, 1981, с. 88). Власні імена встановлюють одиничну референцію.

Контекстне оточення визначає специфіку іменникових компонентів: якщо значення тавтологічного іменникового компонента розкривається в контексті, то виразнішим є значення характеризувальної ознаки; коли ж контекстне оточення не дає тлумачення, то основним є значення тотожності предмета чи поняття самому собі.

Фразеологізовані власне-нечленовані речення ґрунтуються на певній комунікативній ситуації, що передбачає спільність пресупозицій у мовця і слухача. У мовця й адресата мовлення встановлюється загальний рівень мовного мислення, на якому тлумачення поняття є зайвим, адже достатньо лише загальної вказівки на напрям, у якому трактується поняття. Спираючись на загальнокультурний фонд та емпіричний досвід, загальні для мовця і слухача пресупозиції долають суперечності між мовною та мовленнєвою семантикою таких речень. На додаткове мовленнєве

значення характеризувальної ознаки нашаровується комплекс суб'єктивно-модальних і оцінних значень – «так повинно бути», «це звичайно, природно». Фразеологізовані речення інформують про деяку норму як точку відліку для визначення оцінки, що вможливорює визнати оцінку нормативною. Маючи позачасове значення, такі синтаксичні побудови є одним із засобів узагальнення ситуації, що відображається в контексті, цьому сприяє властивий їм модус ствердження, відмова від надлишкових пояснень, вказівка на вичерпність характеристик.

Слугуючи засобом вираження нормативної оцінки й одночасно повідомлення, фразеологізовані речення, побудовані на тавтології, є також засобом репрезентації авторської модальності в тексті.

Імпліцитні мовленнєві підтексти, що властиві таким нечленованим побудовам, семантичне зрушення імені в них, роль ситуації чи контексту, що слугує своєрідною «семантичною скрепою» (Шмелёв, 1976, с. 136), відсутність часової парадигми є диференційними ознаками таких фразеологізованих речень. Алогізм тавтології перекривається за допомогою ідіоматичності семантики, через значеннєві прирощування якої доповнюється висловлення в процесі комунікації.

2. Фразеологізовані власне-нечленовані речення зі значеннями *позитивної чи негативної оцінки, високого ступеня її вияву*. Ці категорійні значення реалізують фразеологізовані речення таких фразеосхем: N_{1sing} з N_{2pl} ; Adj_{1sing} з Adj_{2pl} ; N_{1sing} над N_{5pl} ; *Inf*, *так Inf*; *Om N₁*, *так N₁*; *Om Adv*, *так Adv*; *Om V_f*, *так V_f*. Тавтологічні компоненти, здебільшого іменникової природи, поєднані за допомогою прийменників *над*, *з* і його варіантів *із*, *зі* чи парних часток *от* (*оце*, *це*)... *так*. Напр.: – *Бджола загадка, зірка загадка, а людина хіба ні? – Таємниця з таємниць, – роздумує художник* (О. Гончар); ...*От поставили, так поставили!* (А. Тютюнник).

Найактивніше вживані повторювані іменники зі значенням особи або на позначення абстрактних понять, значно рідше – субстантивовані прикметники. Фразеосинтаксичне значення структурної схеми N_{1sing} з N_{2pl} формують іменники зі значенням особи, у яких зроблено акцент на певній ознаці чи рисі характеру. З огляду на емпіричний досвід поколінь, світосприймання, певні асоціативні зв'язки така властивість характеру чи ознака не потребують додаткових пояснень, адже є зрозумілими і загальновідомими. Часто емоційно-оцінне значення іменника створює план позитивної чи негативної модальності. Особливістю аналізованих фразеологізованих речень є незворотність і структурно-граматична

стійкість компонентів їхньої фразеосхеми. Тавтологічні компоненти виражені переважно іменниками, перший із яких ужитий у формі називного відмінка однини, а другий – родового чи орудного множини, зокрема у фразеосхемах N_{1sing} з N_{2pl} ; N_{1sing} над N_{2pl} . Найактивніше в ролі тавтологічних іменникових компонентів уживані іменники з емоційно-оцінним значенням, що створюють переважно план негативної модальності. Особливу експресію фразеологізованих речень з емоційно-оцінними іменниковими лексемами передає інтонація, напр.: *Я останній дурень! Йолоп із йолопів!* (В. Мулик).

Фразеологізовані речення, утворені за фразеосхемами N_{1sing} з N_{2pl} та N_{1sing} над N_{2pl} є синтаксичними синонімами. Специфіка другої фразеосхеми полягає в тому, що в ній повторюваними можуть бути іменникові компоненти. Синонімію цих фразеологізованих конструкцій простежуємо в структурних, семантичних та функційно-стилістичних особливостях.

У фразеологізованих власне-нечленованих реченнях із тавтологічними дієслівними компонентами, поєднаними одиничною інтерпозиційною часткою *так*, реалізоване категорійне значення високого ступеня позитивної оцінки. Повторюваними компонентами є інфінітиви дієслів різних лексико-семантичних груп: зі значенням руху, пересування; фізичного стану; психологічного стану; зміни зовнішнього вигляду; активної фізичної дії; мовлення тощо. Напр.: *Танцювати, так танцювати!* (М. Матіос); *Гупнув имат цегли. – Будувати – так будувати!* *Усім селом* (М. Вайно).

Специфіка фразеосхеми *От* N_1 , *так* N_1 – у семантичному обмеженні повторюваного іменникового компонента. Його виражають іменники двох груп: назви осіб і назви конкретних предметів. Для створення позитивного модального плану вживають іменникові лексеми зі значенням позитивної емоційно-експресивної оцінки, напр.: – *От сімейка, так сімейка. Тримаяться купи* (В. Врублевський); – *Оце озеро, так озеро! – вигукнув радісно батько* (М. Мулик); для характеристики особи в негативному плані, крім лексем на позначення осіб, можуть бути ужиті іменники зі значенням істот, що увиразнює негативне ставлення до тих осіб, про яких ідеться, напр.: *От негідник, так негідник!* (Розм.); *Оце дурень, так дурень!* (Розм.). Лайливі іменники на зразок *дурень*, *негідник*, *мерзотник*, *хам*, *виродок* та інші виражають негативну оцінку в підкреслено зневажливому тоні, інколи – агресивно.

Крайню периферію утворюють фразеологізовані речення з тавтологійними дієслівними компонентами, напр.: *От заспівала, так заспівала!* (Розм.); *От сказали, так сказали!* (М. Рябчук).

Висновки

Фразеологізовані власне-нечленовані речення – активні синтаксичні структури усного діалогічного мовлення. Утворені на основі фразеосхеми з чітко закріпленими позиціями облігаторних змінного та постійного компонентів. Фразеологізовані власне-нечленовані речення ґрунтовані на комунікативній ситуації. Їхнє значення – це суб'єктивно-об'єктивне ставлення мовця до предметів і явищ реальної дійсності. Саме тому їхнім категорійним значенням є «відношення» як вираження ставлення мовця до повідомлюваного, до одного з учасників комунікації тощо. Тип категорійного значення формує семантику фразеологізованого власне-нечленованого речення. Їхні семантичні типи ґрунтовані на двох категорійних значеннях: «ствердження» та «оцінка». З огляду на різноманітність додаткового значення ці семантичні типи об'єднують значеннєві різновиди та підтипи.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у встановленні дериваційної зв'язаності у структурі фразеологізованих власне-нечленованих речень.

Список використаної літератури

- Вихованець, І. Р. (1992). *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ: Наукова думка.
- Гульга, Е. В. (1979). Реализация категории обобщения на синтаксическом уровне. В *Вопросы русского языкознания* (Вып. 2, с. 29–39). Москва: Издательство МГУ.
- Загітко, А. П. (2001). *Теоретична граматики української мови. Синтаксис*. Донецьк: ДонНУ.
- Копотев, М. В., Файнвейц, А. В. (2007). Изучать так изучать: синхрония и диахрония. В *Научно-техническая информация. Серия 2: Информационные процессы и системы*, 9, 29–37.
- Личук, М. І., Шинкарук, В. Д. (2001). *Ступені фразеологізації речень*. Чернівці: Рута.
- Личук, М. І. (2015). Формально-структурні типи фразеологізованих речень з тавтологійними компонентами. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*, 12, 156–163.
- Личук, М. І. (2016). Фразеологізовані схеми нечленованих речень: нерозкладнокомплексна специфіка, узагальненозначеннєва диференціація. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*, 245, 80–88.
- Райхштейн, А. Д. (1971). *Немецкие устойчивые фразы*. Ленинград: Просвещение.
- Ситар, Г. В. (2011). Статус синтаксичних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки*, 2, 66–74.

- Ситар, Г. (2012). Фразеологізовані речення, побудовані за моделлю Який N₁ Corp, в українській мові. *Лінгвістичні студії*, 25, 64–70.
- Степанов, Ю. С. (1981). *Имена, предикаты, предложения*. Москва: Наука.
- Христіанінова, Р. О. (2012). *Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Черемисина, М. И., Колосова, Т. А. (2010). *Очерки по теории сложного предложения*. Москва: Едиториал УРСС.
- Шмелёв, Д. Н. (1976). *Синтаксическая членимость высказывания в современном русском языке*. Москва: Наука.
- Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови*. Київ: Видавничий центр «Академія».

References

- Cheremisina, M. I., & Kolosova, T. A. (2010). *Ocherki po teorii slozhnogo predlozheniya [Essays on the theory of compound sentences]*. Moskva: Editorial URSS [in Russian].
- Gulyiga, E. V. (1979). *Realizatsiya kategorii obobscheniya na sintaksicheskom urovne [Implementation of the generalization category at the syntactic level]*. In *Voprosy russkogo yazykoznaneya [Questions of Russian linguistics]* (Vol. 2, pp. 29–39). Moskva: Izdatelstvo MGU [in Russian].
- Khrystianinova, R. O. (2012). *Skladnopidriadni rechennia v suchasniy ukrainzii literaturnii movi [Complex sentences in modern Ukrainian literary language]*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Kopotev, M. V., & Faynveyts, A. V. (2007). *Izuchat tak izuchat: sinhroniya i diahroniya [To study so to study: synchrony and diachrony]*. *Nauchno-tehnicheskaya informatsiya. Seriya 2: Informatsionnye protsessy i sistemy [Scientific and technical information. Series 2: Information Processes and Systems]*, 9, 29–37 [in Russian].
- Lychuk, M. I. (2015). *Formal'no-strukturni typy frazeolohizovanykh rechen' z tавтологічними компонентами [Formal-structural types of phraseologized sentences with tautological components]*. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 10. Problemy hramatyky i leksykologii ukrain'skoi movy [Scientific journal of M. P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 10. Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language]*, 12, 156–163 [in Ukrainian].
- Lychuk, M. I. (2016). *Frazeolohizovani skhemy nechlenovanykh rechen': nerozkladnokompleksna spetsyfika, uzagalnoeznachennyyeva dyferenciaciya [Phraseologized schemes of non-segmented sentences: non-complex specificity, generalized value differentiation]*. In *Naukovyj visnyk Natsionalnoho universytetu biosursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny. Seriya "Filologichni nauky" [Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Philological Sciences Series]*, 245, 80–88 [in Ukrainian].
- Lychuk, M. I., & Shynkaruk, V. D. (2001). *Stupeni frazeolohizatsii rechen' [Degree of phraseologization of sentences]*. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Rayshhteyn, A. D. (1971). *Nemetskie ustoychivyye frazy [German resistant phrases]*. Leningrad: Prosveschenie [in Russian].
- Shmelyov, D. N. (1976). *Sintaksicheskaya chlenimost' vyiskazyvaniya v sovremennom ruskom yazyike [The syntactic membership of statements in modern Russian]*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Shulzhuk, K. F. (2004). *Syntaksys ukrainskoi movy [Syntax of the Ukrainian language]*. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia" [in Ukrainian].

- Stepanov, Yu. S. (1981). *Imena, predikaty, predlozheniya* [Names, predicates, sentences]. Moskva: Nauka [in Russian].
- Sytar, H. (2012). Frazеологізовани речення, побудовані за моделлю Який N₁ Copf, в українській мові [Phraseological sentences, built on the Який N₁ Copf model, in Ukrainian]. *Linhvistychni studii* [Linguistic Studios], 25, 64–70 [in Ukrainian].
- Sytar, H. V. (2011). Status syntaksychnykh frazeolohizmiv u systemi frazeolohichnykh odynyty [The status of syntactic phraseologisms in the system of phraseological units]. *Visnyk Donets'koho natsional'nogo universytetu. Seriya B. Humanitarni nauky* [Bulletin of Donetsk National University. Series B. The Humanities], 2, 66–74 [in Ukrainian].
- Vykhovanets, I. R. (1992). *Narysy z funktsional'nogo syntaksysu ukrainskoi movy* [Essays on functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zahnitko, A. P. (2001). *Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys* [Theoretical grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Donetsk: DonNU [in Ukrainian].

Abstract

Mariia Lychuk

PHRASEOLOGIZED ACTUALLY NON-SEGMENTED SENTENCES: SEMANTIC ASPECT

Background. The rationale for a particular type of non-segmented sentence – phraseologized – in a simple sentence system required its logical systematization and semantic typology. Two grammatical categories were used as the basis for the study of syntactically non-segmented sentences in linguistic studies: syntactic connectivity and syntactic indivisibility.

Purpose. The purpose of this article is to streamline semantic types of phraseologized actually non-segmented sentences.

Methods. The following methods have been used: to determine the semantic types of phraseologized actually non-segmented sentences, a descriptive method; to find out the reasons for the formation of phraseosyntactic meaning in phraseologized actually non-segmented sentences is a transformational method.

Results. Phraseologized actually non-segmented sentences are formed on the basis of a phrase-scheme, in the structure of which there are two variable and tautological components, different in morphological expression. Typical forms of expressing the tautological components are the form of the nominative case of the noun, the verb infinitive and the form of the past tense of the masculine singular verb forms. The range of lexical-semantic content of nouns and verbs is quite wide. Rarely used are phraseologized actually non-segmented sentences

with pronominal, particle and exclamatory tautological components. Actually non-segmented sentences of phraseologized type have phraseosyntactic meaning; this is a generalized meaning. Phraseosyntactic meaning of phraseologized actually non-segmented sentences is characteristic of the whole structural scheme.

The type of categorical meaning serves as a differential feature in the separation of semantic types of phraseologized actually non-segmented sentences. Phraseologized actually non-segmented sentences combine semantic types with categorical meanings of “affirmation” and “assessment”.

Discussion. Phraseologized actually non-segmented sentences are formed on the basis of a phrase-scheme with fixed positions of obligatory variable and constant components. The meaning of phraseologized actually non-segmented sentences is the subjective-objective attitude of the speaker to objects and phenomena of reality. Their categorical meaning is «relation» as an expression of the speaker’s attitude towards the communicant, one of the participants in communication, etc. The type of categorical meaning shapes the semantics of a phraseologized actually non-segmented sentence. Their semantic types are based on two categorical meanings: affirmation and assessment.

We see further research prospects in establishing derivational connectivity in the structure of phraseologized actually non-segmented sentences.

Keywords: phraseologized actually non-segmented sentences, phrase-scheme, semantic type, categorical meaning, “affirmation” and “assessment”.

Матеріал надійшов 17.07.2019